

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	مقدمه
۷	فصل اول: روش دولتها در حل اختلافهای بین‌المللی
۱۰	موضع اسلام در حل اختلافهای بین‌المللی
۱۲	اسلام و عوامل پیدایش جنگ
۱۲	موضع اسلام در برابر قراردادهای بین‌المللی تحریم جنگ
۱۳	جنگ و قوانین مربوط به آن در اروپای قرون وسطی
۱۴	تلاش متفکران برای تأسیس سازمانهای بین‌المللی
۱۹	حل اختلاف در جامعه ملل
۲۱	دیوان دائمی دادگستری
۲۲	خلع سلاح
۲۳	حل اختلاف در سازمان ملل متحد
۲۴	کنفرانس سانفرانسیسکو
۲۸	منشور سازمان ملل متحد و حل و فصل اختلافهای بین‌المللی
۳۱	دفاع مشروع در منشور سازمان ملل متحد
۳۲	دفاع مشروع در میثاق جامعه ملل
۳۳	اختلاف نظر حقوق دانان درباره دفاع مشروع
۳۴	شرایط دفاع مشروع
۳۷	حدود حق دفاع مشروع
۳۷	حق دفاع مشروع و اختیارات وسیع شورای امنیت
۳۸	حدود حق دفاع مشروع، در صورت عدم دخالت سازمان ملل متحد
۳۸	دفاع مشروع جمعی
۴۰	نقد و بررسی

صفحه	عنوان
۴۵	روشهای حل اختلافات بین‌المللی
۴۵	۱. مذاکره
۴۶	۲. میانجیگری
۴۷	۳. حکمیت و داوری
۴۹	۴. سازش
۴۹	۵. رسیدگی قضایی
۵۵	فصل دوم: حقوق اسیران از نظر مقررات بین‌المللی و اسلام
۶۳	هدف نیروهای فاتح در جنگ از گرفتن اسیر
۶۷	مفهوم اسیر از دیدگاه حقوق بین‌الملل
۶۹	حمایت کلی از اسیران جنگ از دیدگاه حقوق بین‌الملل
۷۰	کلیات حقوق اسیران در قرارداد ژنو
۷۱	شروع اسارت
۷۱	بهداشت و پرستاری
۷۲	کارکنان بهداری و مذهبی
۷۲	مذهب و فعالیتهای فکری و بدنی
۷۲	انتظامات
۷۳	درجات اسیران جنگی
۷۳	کار اسیران
۷۳	روابط اسیران جنگی با خارج
۷۴	تنبیهات جزایی و انتظامی
۷۴	تعقیب قضایی
۷۵	پایان اسارت
۷۷	مفهوم اسیر، از دیدگاه فقهای اسلام
۸۱	احکام اسیران در اسلام
۹۲	آراء فقهای اسلام درباره اسیران جنگی
۹۷	آراء فقهای شیعه در مورد اسیران جنگی
۹۹	اسیران مسلمان در جنگهای داخلی
۱۰۳	برتری نظام حقوقی اسلام بر مقررات بین‌المللی
۱۰۴	توصیه‌های اسلام در مورد اسرای مسلمان و غیرمسلمان
۱۰۶	حقوق بین‌الملل اسلام در رابطه با رجال مذهبی و پزشکی حاضر در جبهه

صفحه	عنوان
۱۰۸	امتیازهای اسلام در مورد اسیران
۱۱۱	مبادله اسیران
۱۱۹	فصل سوم: اصل الغای بردگی در جهان و اسلام
۱۱۹	اصل الغای بردگی در حقوق بین الملل
۱۲۰	تاریخ بردگی در جهان
۱۲۴	نظام بردگی در یونان
۱۲۶	نظام بردگی در روم
۱۲۹	بردگی در چین
۱۳۰	بردگی در ایران
۱۳۲	طبقات اجتماعی در دوره هخامنشی و ساسانیان
۱۳۴	بردگی در جزیره العرب
۱۳۵	بردگی در اروپا
۱۳۹	عوامل پیدایش نظام بردگی از دیدگاه دانشمندان
۱۴۴	تقسیم اعضای جامعه به طبقات
۱۵۲	رمز عدم کارایی اندیشه مخالف بردگی تا عصر حاضر
۱۵۹	نقش عقاید مذهبی در تداوم نظام بردگی
۱۶۰	اسلام و مبارزه با عوامل بردگی
۱۶۱	افتخارات نژادی و محکومیت آن از دیدگاه اسلام
۱۶۳	اصل حریت
۱۶۵	طرق قانونی و اخلاقی آزادی بردگان در اسلام
۱۷۴	تبدیل واژه عبد و امه به فتی و فتاة در فرهنگ اسلام
۱۷۵	فلسفه بقای قانون بردگی در اسلام
۱۷۶	۱. مفاسد ناشی از آزادی بردگان به صورت دسته جمعی
۱۷۸	۲. عدم آمادگی ملل متمدن برای آزادسازی بردگان به صورت عمومی
۱۷۹	۳. نقش مؤثر انتقال فرهنگ اسلامی به اسرا
۱۸۰	۴. ضرورت جنگهای تحمیلی و عدم صلاحیت پاره‌ای از اسیران برای آزادی
۱۸۴	۵. تشویق رزمندگان به خونریزی کمتر در عین آمادگی برای حضور ...
۱۸۵	۶. مقابله به مثل
۱۸۶	۷. نشر مفاهیم عقیدتی در جامعه پیکارگر از طریق اسیران جنگی

صفحه	عنوان
۱۸۸	منشأ بردگی از دیدگاه اسلام
۱۹۰	هدف از برده گیری در اسلام
۱۹۵	فصل چهارم: غنایم جنگی و روش توزیع آن
۱۹۵	مفهوم غنیمت
۱۹۶	سابقه تاریخی غنایم جنگی در سیره ملل
۱۹۹	غنایم جنگی در حقوق بین الملل
۲۰۱	قرارداد اوت ۱۹۴۹ ژنو، در حمایت از افراد کشوری در زمان جنگ
۲۰۴	دیدگاه اسلام در مورد غنایم جنگی
۲۰۷	الف) جنگ برای دفاع از عقیده، نه برای تصاحب غنایم
۲۰۹	ب) مصونیت اقتصادی معاهدان و بی طرفان
۲۱۲	ج) تحریم انهدام منابع طبیعی و ...
۲۱۴	د) غنیمت گرفتن اموال غیردولتی
۲۱۸	غنایم جنگی در جنگهای داخلی
۲۲۰	چگونگی توزیع غنایم در تاریخ
۲۲۱	تقسیم غنایم جنگی در شریعت موسی(ع)
۲۲۲	تقسیم غنایم جنگی در ملت عرب پیش از اسلام
۲۲۲	تقسیم غنایم در آیین اسلام
۲۲۵	آیا همه غنایم متعلق به جنگجویان است؟
۲۲۸	دگرگون در تقسیم غنایم پس از رسول خدا(ص)
۲۲۹	تأثیر روش مساوات در تعادل اوضاع اجتماعی
۲۲۹	مسئولیت غنایم جنگی در شرایط کنونی با کیست؟
۲۳۲	فصل پنجم: حقوق سفیران و شخصیتها و هیئتهای سیاسی
۲۳۲	حقوق سفیران
۲۳۲	معنای لغوی و اصطلاحی واژه سفیر
۲۳۲	رابطه واژه سفیر با رسول
۲۳۴	سابقه تاریخی سفارت و دیپلماسی
۲۳۶	سابقه و سیر تحول سفارت در جامعه اسلامی
۲۴۴	دوران تبدیل سفیر موقت و ایلچی به سفیر دائمی
۲۴۷	حقوق سفرا و مصونیت سیاسی آنان در کشورهای بیگانه
۲۵۵	قرارداد وین

صفحه	عنوان
۲۵۷	سوءاستفاده از مصونیت‌های سیاسی
۲۶۰	رابطه حقوق و مصونیت‌های سیاسی سفیران با کاپیتولاسیون
۲۶۴	تاریخ لغو کاپیتولاسیون
۲۶۵	منشأ حقوق سفیران
۲۶۹	نادیده گرفتن مصونیت سیاسی سفیران
۲۷۱	حقوق و امتیازات نمایندگان کنسولی
۲۷۴	وظایف کنسولها
۲۷۵	حقوق سفرا و کنسولها از دیدگاه اسلام
۲۷۹	اختیارات و مسئولیت سفیران یا وظایف مربوط به دیپلماسی
۲۸۲	اسلام و وظایف سفیران
۲۸۵	فصل ششم: جاسوسی و مجازات آن در حقوق بین‌الملل و اسلام
۲۸۵	تعریف جاسوسی
۲۹۰	علل جاسوسی و پیشینه آن در روابط بین‌الملل
۲۹۷	تاریخچه جاسوسی در اسلام
۳۰۷	عرفان و نقیبان و نقش آنان در صدر اسلام
۳۱۱	مذمت تجسس، نقابت و عرافت در متون اسلامی
۳۱۶	چگونگی برخورد کشورها با جاسوسان در گذشته و حال
۳۱۹	اسلام و مجازات جاسوسان
۳۲۳	دیدگاه فقهای شیعه در مورد مجازات جاسوس
۳۲۹	محدوده فعالیت مأموران اطلاعاتی
۳۳۳	شکنجه برای کسب خبر
۳۴۲	نظری بر سازمانهای اطلاعاتی و روشهای ضد انسانی آنها در عصر حاضر
۳۴۳	جعل اکاذیب برای بیرون راندن رقیب از صحنه
۳۴۵	ترور و کشتار
۳۴۸	فحشا و سوءاستفاده از زنان، برای دستیابی به هدفهای اطلاعاتی
۳۵۲	فصل هفتم: پناهندگی در اسلام و روابط بین‌الملل
۳۵۲	پناهندگی سیاسی
۳۵۳	چگونگی پیدایش مسئله پناهندگی در جوامع بشری
۳۵۴	عوامل پیدایش پناهندگی
۳۵۷	احترام به پناهندگان

صفحه	عنوان
۳۶۴	پناهندگی و اشکال آن در ادوار گذشته
۳۷۵	پناهندگی ابوالعاص به زینب، دختر پیامبر (ص)
۳۷۷	پناهندگی دو فراری به أمّ هانی، دختر ابوطالب
۳۷۷	پناهندگی ابوسفیان به عباس عموی پیامبر (ص)
۳۷۸	پایبندی مسلمین به اصل پناهندگی و حرمت جوار
۳۷۹	برتری بینش حقوقی اسلام بر نظامهای دیگر
۳۸۰	پناهندگی در قرآن
۳۸۱	پناهندگی در حدیث
۳۸۳	آراء فقها و حقوق دانان مسلمان
۳۸۸	چه کسانی مشمول حق پناهندگی هستند؟
۳۹۹	استرداد مجرمان
۴۰۴	حداقل حقوق برای پناهندگان و بیگانگان
۴۰۴	علل اختلاف روش ملل در برخورد با پناهندگان
۴۰۷	عکس العمل دولتهای تعقیب کننده پناهندگان
۴۱۱	حقوق پناهندگان از دیدگاه اسلام
۴۱۴	پناهندگی افراد مسلمان به دولت غیر اسلامی
۴۱۵	پناهندگی در عصر غیبت
۴۱۸	وظایف پناهندگان نسبت به دولت میزبان
۴۱۹	تکالیف و وظایف پناهندگان از دیدگاه فقه اسلام
۴۲۴	ضمیمه
۴۲۴	روابط کشورهای اسلامی با یکدیگر
۴۲۶	استدلال تجزیه طلبان بر لزوم تعدد کشورهای اسلامی
۴۲۹	عناوین ثانویه در قوانین اسلام
۴۳۲	کتابنامه

پیشگفتار

گفتگو در رابطه با حقوق بین‌الملل، به صورت تدوین کتاب و تصویب کنوانسیونهای جهانی سابقه‌چندانی ندارد؛ چرا که نبودن وسایل نقلیه سریع و کندی ارتباطات جمعی در گذشته، دنیا را به صورت جزایر پراکنده انسانی در آورده بود که اطلاعات بسیار کمی - جز در مورد کشورهای همسایه - از یکدیگر داشتند.

پیشرفت تکنولوژی، این جزایر متفرق را به هم پیوند داد و از آن چیزی شبیه یک کشور با ایالات متعدد فراهم ساخت، و می‌رود تا همه را به صورت شهرهای یک ایالت یا محله‌های یک شهر در آورد، و در چنین شرایطی، تنظیم روابط ملتها و اصول حاکم بر همزیستی آنها، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و براساس همین ضرورت «حقوق بین‌الملل» تولد یافت و همواره در حال گسترش و فراگیری جهان‌شمول‌تری می‌باشد این در حالی است که اگر به یکصد سال گذشته جهان بازگردیم در هیچ کشوری کتابی در موضوع حقوق بین‌الملل تدوین نشده و در هیچ دانشگاهی درسی در این خصوص مطرح نبوده است. ولی در عصر حاضر بسیاری از اندیشمندان جهان برای تنظیم برنامه‌های کارساز - که نه تنها از برخوردهای منفی ناشی از شرایط جدید بکاهد، بلکه این نزدیکی و قرب جوار را وسیله مؤثری برای پیشبرد اهداف والای انسانی و کاستن از رنج ملتها، و مبارزه با فقر اقتصادی و فرهنگی سازد - دست به کار شدند. گرچه برتری‌جوییها و سودطلبیهای گروهی از سران خودکامه جهان، که همه مفاهیم مقدس را به شکلی تفسیر می‌کنند، که نظرها و اهدافشان را تأمین نماید یا احیاناً برتری‌طلبی بعضی از ملل نسبت به دیگران، هنوز مانع از آن است که اهداف متفکران بشردوست پیاده شود؛ و تا رسیدن به دنیای سراسر صلح و صفا و دوستی و عدالت فاصله زیادی وجود دارد، ولی بی‌شک این

تلاشها بی‌ثمر نبوده و گرههایی را تاکنون گشوده است.

اینها از یک‌سو، و از سوی دیگر تشکیل حکومت اسلامی در کشور ما و مشاهده طلایع آن در چندین کشور دیگر، با ذهنیتهای نادرستی که همیشه مبشران مسیحی برای دور نگه‌داشتن جوامع مسیحیان جهان از آیین غنی و پویای اسلام به وجود می‌آوردند، این سؤال را در ذهن برای بسیاری از دانشمندان جهان برانگیخته که اسلام در زمینه روابط بین‌الملل چه دارد و چه می‌گوید و بر کدام ارزشها در این رابطه تکیه و تأکید می‌ورزد؟

بر این اساس، لازم بود که پژوهشگران اسلامی که هم از منبع پر بار کتاب و سنت و متون بالنده فقه اسلامی آگاه‌اند و هم از نظر گاههای پیشتانان حقوق بین‌الملل مطلع‌اند، برای معرفی دیدگاههای اسلام در این زمینه به پا خیزند و دامن همت به کمر زنند و تلاش و کوششی درخور این مسئله مهم - که از نظر زمان و مکان شایان توجه فراوان است - آغاز کنند، و هم رهنمودهایی به کارگزاران حکومت اسلامی ارائه دهند و هم سرفصلهای گویا و مستندی پیش‌روی اندیشمندان جهان بگذارند، و هم از سوءاستفاده‌های بازیگران سیاسی - که ناآگاهیها بهترین فرصت برای تحقق مقاصد آنان فراهم می‌کند - بکاهند.

بحمدالله و با استمداد از عنایات الهی، گروهی از فضلا و اساتید حوزوی و دانشگاهی در یک همکاری مقدس و پربرکت، به این مهم پرداختند و یادداشتهای خود را پس از بررسی کامل، با این‌جانب در میان گذاشتند و آنچه نیاز به اصلاح و تکمیل داشت، بر آن افزودند و اثر خوبی را که اکنون در دسترس خوانندگان محترم است به وجود آوردند؛ به طوری که با مطالعه آن، زوایای مسائل مهم مربوط به حقوق بین‌الملل از دیدگاه اسلام روشن می‌شود و می‌تواند پایه‌ای برای پژوهشهای بیشتر درباره این مسائل بسیار مهم باشد. من به سهم خود، از فضلای محترم، حجج اسلام، اعضای گروه حقوق دفتر همکاری حوزه و دانشگاه و به ویژه از حجة‌الاسلام محمد ابراهیمی که این جلد حاصل زحمات و تلاش پیگیر ایشان است و پس از بحث و بررسی گروهی و اعمال پیشنهادهای گروه به رشته تحریر درآمده است،

صمیمانه تشکر می‌کنم؛ چرا که با دقت و حوصله تمام، این اثر مفید را که نتیجه چند سال زحمت و تلاش مستمر است به وجود آوردند و چراغی فرا راه پژوهشگران حقوق بین‌الملل اسلامی قرار دادند. البته بدیهی است کارهای نخستین در هر موضوعی خالی از کاستیها نیست و این نیز با یادآوریهای صاحب‌نظران به تدریج برطرف خواهد شد.

قم - حوزه علمیه
ناصر مکارم شیرازی

مقدمه

کتابی که پیش رو دارید جلد دوم کتاب *اسلام و حقوق بین الملل* است. در مقدمه جلد اول یادآور شدیم که جلد دوم کتاب دربرگیرنده راه‌حلهای اختلافات بین‌المللی و مسئله جنگ و صلح خواهد بود، ولی پس از بررسیهای لازم به این نتیجه رسیدیم که مسئله جنگ و صلح از پیچیدگی خاصی برخوردار بوده، نیازمند فرصت بیشتر و تحقیق گسترده‌تری است. از این رو، بررسی مسئله جنگ و صلح را به فرصت دیگر و کتابی دیگر وانهادیم و جلد دوم را که به مباحث مربوط به راه‌حلهای اختلافات بین‌المللی و پاره‌ای دیگر از مباحث متفرع بر جنگ و صلح اختصاص یافته، به عنوان گامی کوتاه در این راه، به محققان و دانش‌پژوهان رشته حقوق و فضایی گرانقدر حوزه‌های دانش اسلامی تقدیم می‌داریم.

نکته شایان ذکر اینکه تحقیق در این مسئله از دیدگاه اسلام هنوز گامهای نخستین را برمی‌دارد و طبعاً تحقیق حاضر خالی از نقص نیست و انتقادات و پیشنهادهای صاحب‌نظران سبب کمال و غنای کتاب و کاستن از نواقص آن خواهد بود.

دفتر همکاری حوزه و دانشگاه وظیفه خود می‌داند از همه بزرگوارانی که در این تحقیق دفتر را یاری دادند، به ویژه از استاد بزرگوار حضرت آیه‌الله مکارم شیرازی - دامت برکاته - که تدوین این مجلد و نیز جلد اول آن، با نظارت مستقیم و اشراف علمی و راهنماییهای ارزشمند معظم له صورت گرفت و نیز از حضرت آیه‌الله سید علی محقق داماد - دامت‌افاضاته - که کلیه فصول کتاب را مطالعه کردند و گروه حقوق این دفتر را از نظرات ارزشمند خود بهره‌مند ساختند، صمیمانه قدردانی و سپاسگذاری نماید.

و من الله التوفيق وعليه التكلان

دفتر همکاری حوزه و دانشگاه